

սիրութեան, զանմիտ նախանձ, զհեղգա-
սիրտ ամբարհաւածութիւն, զթանձր տգի-
տութիւն՝ զհարազատ դստերս բազմա-
ծնունդ մօր չարի անուամբնութեան. ոչ
այնչափ ի բանական և ի մարդկային վարժ-
մունս, որչափ ի մարդս աստուածայնոյն
և բարոյականին. քանզի հնար է լինել
քաջագէտ ի մարդկայինս, և անուս յաս-
տուածայինսն, զորոց զյաճախ օրինակս
աւաղեմք ի մերումս դարու:

Բայց նորոյ այսմիկ երախտեաց եղե-
լոյ առ թորգոմեան ազն և նախասկիզբն
պատճառ: Զիմորդ անյիշատակ թողից ի
հանդիսարանիս զանուն քո առ ինեւ մեծ
քան զաշխարհակալաց, ով մեծդ Սամուէլ,
բարեացապարտ և ազգասէր: Խորհեցար
մեծամեծս, այլ նախանձեցաւ մահ՝ ցու-
ցանել քեզ առ կենդանեօք զկատարածն.
և ահա յետ ութեւտասն ամաց ել ի լրումն
փափաք սրտիդ գերեզմանարարառ կա-
կանմամբ: Հանգիր արդ ի մշտնջենագոչ
բողոքոյդ, հանգիր, հասին ահա խռնեցան
որդիացեալքն որբք և աղքատք, որ ա-
ռաւել ճոխացուցեն զտուն քո քան զգիւ-
րացնդի զանձս զոր թողերն, և անանց
պայազատութեամբ անմահացուցեն
զգարմ քո ազգաց յազգս, քան զնշխարս
ազգատոհմիդ, և տարեւոր յիշատակօք
բարձրացուցեն զքեզ որդիացեալքն:

Եւ քեզ խրախոյս, Արգոյապատիւ վա-
րիչ դպրատան, ժրաջան Գործակալ, Հայր
հոգեւոր և դաստիարակդ, յորոց ի ձեռս
ապսպարեաց Գպրատանս Նահապետ՝ Հայր
մեր աստուածապատիւ, զորբոցն դաստիա-
րակութիւն, ով աւանդապահ փառաց և
անուան Մխիթարեան Միաբանութեանս:
Աւանդ է սա սրբազան, աւանդ են և որբքն
ի հաւատարիմ ձեռս, կրթել զնոսա յեր-
կիւղ Տեառն, և յընկերսիրութեան անձա-
նօթ առաքինութիւն և յուսմունս պիտա-
նիս: Զեր են վաստակքն, ձեր և քրտունքն,
և եթէ քրտանցդ ոչ չափեսցին վարձք և
փառք առ ի մարդկանէ, մի՛ լքանիք. մեծ

են քրտունք սորա քան զփառս զառ ի նո-
ցանէ մատուցեալս, ամենառատ վարձա-
հատոյց եղիցի ինքն Սատուած, որ խոս-
տացաւն առ օրէնաւսոյց Դեւտացիս՝ Ես
եղէց ձեր վարձք և ձեր բաժին: Փառացդ
բաժանորդ եմք առ հասարակ, զի մի մար-
մին եմք ամենեքին, և աղօթիւք միշտ
ձեռնադրեք:

Եւ արդ առ ձեզ են բանք իմ վերջին,
ով մատաղերամ պատանիք, ով դեռահաս
մանկունք, անուշակ ակնկալութիւնք բազ-
մավիշտ և բազմայոյս մօր ձերոյ Մխի-
թարեան ուխտիս. բնակեալք ի գաւիթս մե-
նաստանիս ընդ դաստիարակութեամբ փու-
թաջան դայեկացդ: Քաղցրասցի ձեզ այժ-
մէն կաթն ճշմարիտ անտուածապաշտու-
թեան և երկրիւղի կարգի և հպատակու-
թեան Տեառն, և բարեշնորհ քաղաքակա-
նութեան և գիտութեան, զոր դիանայքդ
ի ստեանց նոցա: Զայս բարբառի առ ձեզ
Սատուածապատիւ Հայր մեր հասարակ
ընդ շունչ իմ: Գովեմ զջան ձեր յառա-
քինութեան և յուսման, բայց յաւելջիք
ի նոյն, զի և ձեզ լիցի յաւուր միում
փոխանակել զտեղի արգոյ Հարց ձերոց
ձերունեաց: Առ ի քաջ դաստիարակել
զայլս, հարկ է լինել և քաջ դաստիարա-
կեալ: Ամբարեաջիք ի միտս զսկզբունս
ուղիղ դատման, և ի սիրտ զսկզբունս հաս-
տատուն առաքինութեան: Վարժեալիք ի
կրթարանիդ, զի և դուք նահատակեալիք
երբեմն յայս նոր ասպարէզ աշխարհա-
խումբ, ժառանգել զօրհնութիւն Բարձրե-
ւոյն: Եւ զի պարգեւատրութիւն շնորհիս
հասարակաց է և մեզ և ձեզ, հասարա-
կաց լիցի և գոհութիւնն անլռելի, և ա-
ղերսն պաղատախառն ի յարակայ յա-
ջորդութիւն դպրատանն, օ՛ն առեալ ա-
ղաղակելով առ նա միաձայն բարբառով.
Փառաւորեալ է Տէր, աջ քո, պահեա՛ Տէր
զդաստակերտն, զոր տնկեաց աջ քո. ի
քէն է Տէր իմաստութիւն և զօրութիւն.
դու յոյս մեր և ապաւէն:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԱՄԱՐԹԻՒՆԻ

Մուրատեան Վարժարանի Բարիկի մէջ պաշտօնապէս բացման առթիւ

1848ի Սեպտեմբեր 24ին:

Յարգելի Ուսուցիչներ. Պատանի աշակերտներ

Այս վարժարանին մէջ իմ անունս յիշուելու, և այն պատիւը զոր ինծի ընել
հաճեցաք՝ վայելելու համար թէ որ իրաւունք մը ունիմ՝ միայն այն է՝ զոր Դուք ալ
հիմա յիշատակեցիք, այսինքն Արեւելի ճանապարհորդ եղած ըլլալս, և այնպիսի
ճանապարհորդ մը՝ որ անկից ետ դարձած ժամանակ միտքը տոգորուած է ոչ միայն
ճանապարհորդ և ձեր պատմութեան շքեղութեամբ, այլ նաեւ բարեսիրութեան և
ձեր երկիրներուն և ձեր պատմութեան շքեղութեամբ և առատօրէն Մի-
համակրանքի այնքան ապացոյցներով՝ զորս շարունակ ընդունած է ձեզի որ
ջերկրական ծովէն անդին եղող ձեր եղբայրներէն: Ի սրտէ շնորհակալ եմ ձեզի որ
ստիպեցիք զիս, ինչպէս որ քիչ առաջ կ'ըսէիք, ձգելու քաղաքականութեան այն
ծանր հոգեբը՝ որոնց մէջ ընկղմած է Յրանսա այս պահուս, ոչ թէ կարճամիտ և
ընդունայն անձնասիրութենէ շարժած, այլ դիտաւորութեամբ որ ալ աւելի խոր բանայ
ախօսը ուրիշ ժողովուրդներու և համօրէն մարդկային ցեղին՝ թէ որ Սատուած անոր
վերապահներ է այդ պարճանքը:

Արդարեւ ինծի պէս քաղաքական մարդու մը համար ամէնէն քաղցր հանգիստն
է և մտքի ամենամեծ զովութիւնը (եթէ կը ներէք ինձ այս բացատրութիւնը) տասնհինգ
տարի բացակայութենէ վերջ Բարիկի մէջ գտնել մէկ անկիւնը այն Արեւելքին՝ որուն
վրայ այնչափ իրաւամբ կ'պաճ են երեւակայութիւնս և սիրտս:

Նորէն կ'ըսեմ, շնորհակալ եմ ձեզի՝ որ մեր օրերու քաղաքական փոթորիկ-
ներուն մէջ դիմացս հանեցիք այս ովասիսը:

Արդէն ուրիշ անգամ բախտն ունեցեր եմ ուրիշ երկրի մէջ տեսնելու նոյնպիսի
շահագրգռութեամբ, նոյնօրինակ ամփոփութեամբ և նոյնպիսի գաղթականութիւն մը
Հայոց, այն Ս. Ղազարու կղզեակին մէջ՝ Վենետիկոյ մօտ, որուն ճամբան ցոյց տուած
էր ինծի, այսպէս ըսեմ, Լորտ Պայրըն՝ անգղիացի մեծ բանաստեղծը, և ուր ինքն
ալ յաճախ ամփոփեւ ու լուսաւորեւ է իր գեղեցիկ երեւակայութիւնը ձեր գրակա-
նութեան լոյսերով:

Այն կղզին, այսօր, մեզի պէս ականատես է քաղաքական վերածնունդի մը,
վենետիկեան ազգին վերածնութեան՝ որ պահ մը, երկար ատեն ճնշուած և թաղուած
էր, բայց իր արիասիրտ բարախոսները բաւական կը ցուցնեն որ նա կ'ուզէ և թէ
պէտք է որ վերստանայ իր առաջին տեղը կենդանի ազգերու երկրի վրայ:

Յրանսական Հանրապետութիւնը վենետիկէն վար պիտի չմնայ հիւրասիրութեամբ
ընդունելու այս հայ գաղթականութիւնը:

Յրանսական Հանրապետութիւնը պահեր է ձեզի հանդէպ համակրանքը, այն
միապետական Յրանսայի համակրանքը՝ որու մասին կը խօսէիք հիմա, այն Յրանսայի՝
որ պատուաւոր ասպնջականութիւն մը շնորհած է և նոյն իսկ գերեզման մը ձեր
թագաւորներու վերջին պայազատին:

Հանրապետութիւնը փոխեց Յրանսայի կերպարանքը, բայց չփոխեց անոր սիրտը.
ան երբեք պիտի չփոխէ իր զգացումները նկատմամբ այն արեւելեան ազգերուն՝ որոնց

Համոզուեցէք, կ'աղաչեմ, որ ազգութեան այս զանազանութիւններէն վեր՝ որոնց վրայ քիչ առաջ կը խօսէիք, և զոր դուք կը յանձնարարէիք ձեր աշակերտներուն խնամքով պահելու իրենց սրտին մէջ միլրտութեան կնիքին պէս, իրրեւ յատուկ նշանակ մը ձեր առանձնական ընտանիքին՝ մարդկային մեծ ընտանիքին մէջ, համոզուեցէք որ ընտանիք մը կայ աւելի ընդարձակ, աւելի ընդհանրական, աւելի սրբազան՝ քան այն զանազան ընտանիքները որ մասնաւոր ազգերու անուններով կը կոչուին. ատիկա մարդկային մեծ և տիեզերական ընտանիքն է՝ որ ոչ սահմանազուլիս կը ճանչնայ, և ոչ սահման, և ոչ լեզուներու զանազանութիւն, այլ կը միանայ նոյն իսկ մարդկութեան ամենամեծ սահմանին հետ՝ երբոր ան կը բարձրանայ, խորհրդածելու համար Աստուծոյ և մեր հասարակաց վախճանին վրայ։ Այո՛ աւելի վեր քան զանազանութիւնները ազգութեան՝ զոր մեր մէջ կը պատուէք և զոր մենք ալ ձեր մէջ կը մեծարենք և ուրախութեամբ կը տեսնենք որ օր ըստ օրէ աւելի կը կազմուի և կը մեծնայ ճառագայթներովը այս քաղաքակրթութեան զոր դուք իրենց կը հաղորդէք՝ կայ ընդհանրական ազգութիւն մը որ կը թափանցէ ամէն մասնական ազգութեանց մէջ, որ կը ջնջէ զանոնք մտքերէն, ջնջելու համար յետոյ զանոնք մարդուն սրտին մէջ, Տեարք, քաղաքակրթութեան մեծ ազգն է անիկա։

ԾԱՆՈԹ. — Ծանօթ է թէ ինչպէս Մուրատեան վարժարանը քաղաքական զանազան պատճառներով Բատուայէն Բարիզ, յետոյ Բարիզէն Վենետիկ փոխադրուեցաւ, և վերջերս (1928) կրկին վերաբացուեցաւ Բարիզի մէջ (Սեր)։

Այդ վարժարանը անպաշտօն սկսուած Բատուայի մէջ 1833ի Յուլիոսի 18ին, և յաջորդ տարին 1834ի Սեպտեմբեր 4ին պաշտօնապէս բացուած՝ հոն մնաց մինչեւ 1846։

Երբ երկար դիմումներ ու բանակցութիւններ ի գուր եղան ետ կեցնելու Աւստրիական տիրող Պետութիւնը իր միջամտութեան կաշկանդիչ փորձերէն Վարժարանին Տնտեսական գործերուն մէջ, Մխիթարեան Միաբանութիւնը զայն Բարիզ փոխադրեց 1846ի Յունիսի 11ին։

Նոր միջավայրի մէջ հաստատուին և մանաւանդ ժամանակին քաղաքական խառնաշփոթութիւնները թոյլ չտուին նոյն տարին կատարել վարժարանին բացման հանդիսատրութիւնը։ Եւ ահա ատոր համար է որ ան կը յետաձգուի, և պաշտօնապէս կը կատարուի 1848ի Սեպտեմբեր 24ին, տարւոյն Պարզեւաբաշխութեան հանդէսին հետ, ի ներկայութեան բարիգաբնակ ազգայիններու՝ որ քսանի չափ էին, Օսմանեան Բ. Դրան ներկայացուցին՝ Հալէմի Էֆ. ի և աշխարհահռչակ մեծ բանաստեղծ ԼԱՄԱՐԹԻՆԻ, որուն յանկարծաբանած ճառախօսութիւնը այդ առթիւ թանկագին յուշարձան պիտի մնայ Մուրատեան Վարժարանի պատմութեան մէջ, և ատոր համար իսկ է որ հոս զետեղեցինք զայն Հարիւրամեակի յիշատակներուն սկիզբը. և անկէ առաջ ալ ուրիշ պատմական բանախօսութիւն մը՝ Հ. Մանուէլ Զախճախեանինը՝ որ կ'ողջունէ Մխիթարեան Միաբանութեան Կրթական գործունէութեան նոր և ազգանուէր ասպարէզը՝ Ազգային բարձր Կրթարանի հաստատութեամբ Եւրոպայի մէջ, դէպք մը որ դարագլուխ կը կազմէ ոչ միայն Մխիթարեան այլ նաեւ ամբողջ Հայ ազգին Տարեգրութեանց մէջ։

ԽՄԲ.

Ա. ՄԱՍ

ԲԱՐԵՍԱՂԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԲԱԺԱԿԱՃԱՌԵՐ

Ի պատիւ շարձրատտիման Հիւրերուն և Յորերեւոյի մասնակցող եկեղեցական ու քաղաքական Ներկայացուցիչներուն տրուած ձաշի պահուն՝ Ս. Ղազարոս վանքին մէջ։

Գերպ. Աբբանայր Սրապիոն Վ. Ուրւնոճեանի յարգանքի եւ շնորհակալութեան խօսքը առ Վսեմ. Ծիրանաւոր Ե. Թիսսերան եւ առ միւս սեղանակից Ներկայացուցիչները։

Վսեմափայլ Տէր

Բացառիկ պատիւ մըն է ինծի համար բարի գալստեան խօսքերուս հետ ներկայացնել որդիական զգացուած շնորհակալութիւններս Ձերդ Վսեմափայլ Տէրութեան, իբրեւ Եկեղեցւոյ Իշխանի և Արեւելեան Եկեղեցւոյ Ս. Ժողովի Քարտուղարի, որ ազնուական մտածումով ընդունելով մեր հրաւերը, այսօր Ձեր բարձր ներկայութեամբ կը պատուէք մեր Հարիւրամեայ Յորեւելեան տօնախմբութիւնը աւելցնելով անոր փայլը։

Մխիթարեան Միաբանութեան տարեգրութեանց մէջ անջնջելի պիտի մնայ այս բարեբաւ թուականը, ուր Ձեր Վսեմափայլ Տէրութիւնը բերաւ խիղ, քաջալեր, օրհնութիւն Հարիւրամեայ Յորեւելեանին՝ որ մեր կրթական դարաւոր աշխատութեան և գործունէութեան առաջին հանգրուանը կը կազմէ։

Ձեր բարձր ներկայութիւնը այսօր պաշտօնապէս կը վաւերացնէ մէկ դարու զոհողութիւն, քրտինք, անձնուրացութիւն, գուցէ անտեսուած մարդկային պատմութեան էջերուն վրայ, բայց յաւերժապէս արձանագրուած կեանքի Մատեանին մէջ։

Ձեր բարձր ներկայութիւնը կը զրուատէ այսօր մէկ դարու կրթական և բարոյական ծաւալում ընկերական և զաստիարակչական բեղմնաւորիչ ջերմութեամբ, այնչափ անպարբեր Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ և բովանդակ Հայ Ազգին համար։

Ձեր բարձր ներկայութիւնը կը քաջալերէ այսօր մէկ դարու հոգեկան և մտաւոր նուաճումներ, կը բանայ նոր մը, և կը խրախուսէ ուրիշ աւելի երջանիկ և յաջող նուաճումներու փառքի նորանոր դափնիներով։

Մեծին Մխիթարայ զաւակները, սերունդէ սերունդ անցուցին իմաստութեան ճրագը, ճգնեցան միշտ աւելի արծարծուն պահել այդ սրբազան հուրը, ընդարձակել անոր հորիզոնը։ Երկուքուկէս դար՝ եղան լուսասփիւռ գիտութեան ծաւալողներ, միշտ բարձր մնալով իրենց առաքելութեան կոչման մէջ։

Ստուգիւ Մխիթարայ զաւակները, հայրախօսական, պատմական, ծիսական, անհամար զրքերու հրատարակութեամբ ստեղծեցին Քրիստոսի Եկեղեցւոյ միութեան գործին հնարաւորութիւնը։

Արեւմտեան քաղաքակրթութեան ծաւալումով որ ընկերային և մտաւոր հաւա-